

Хом'як М. С.

кандидат економічних наук, докторант
Національного університету державної податкової служби України

Khomyak M. S.

Candidate of Economic Sciences, Doctoral Candidate of
National University of State Tax Service of Ukraine

ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ У РЕГІОНАЛЬНОМУ ФІНАНСОВОМУ ПРОСТОРИ

THE FORMATION OF INFRASTRUCTURE IN THE REGIONAL FINANCIAL SPACE

Анотація. У статті досліджено питання регіональної інфраструктури як бази модернізації економіки. Для регіону актуальним є не лише створення життєздатної та комплексної мережі об'єктів інфраструктури, але і їхнє раціональне розміщення. У роботі здійснено аналіз теоретико-методологічних положень інфраструктури регіону, а також сучасних особливостей формування системи інфраструктурного забезпечення в регіоні. Виявлено проблеми формування та можливі напрями побудови оптимальної моделі регіональної інфраструктури на основі вивченого досвіду. Обґрунтовано висновки, що характеризують зв'язки розвитку окремих складових інфраструктури регіону.

Ключові слова: інфраструктура, регіон, регіональна інфраструктура, об'єкти інфраструктури, фінансовий простір.

Вступ та постановка проблеми. В умовах економічного і соціального розвитку України актуалізуються проблеми, що пов'язані з формуванням оптимальної інфраструктури регіонів. Сучасний етап реалізації економічних реформ вимагає побудови дієвого механізму функціонування регіонів та забезпечення їх фінансової незалежності.

У загальній системі інфраструктурного забезпечення можна виділити три ієрархічних рівні, зумовлені адміністративно-територіальним устроєм України: державний, регіональний та місцевий. В умовах інтенсивних ринкових перетворень, що спостерігаються в Україні, держава делегувала частину повноважень щодо формування інфраструктури на регіональний та місцевий рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різних аспектів формування інфраструктури регіонів у сучасних умовах загалом, та її окремих складових, здійснювали вітчизняні та зарубіжні вчені, такі як: Л. Алексеєнко, П. Беленький, З. Герасимчук, А. Гриценко, В. Куценко, А. Мельник, П. Микитюк, С. Писаренко, Є. Савельєв, У. Садова, Ю. Саєнко, О. Сохацька, Д. Стеченко, І. Школа, С. Юрій та ін. Серед зарубіжних економістів проблеми формування інфраструктури регіонів віднайшли відображення в працях: Д. Ашауєра, Р. Брейєра, Т. Кемпбелла, Р. Нудельмана, А. Пезенті, П. Розенштейн-Родана, І. Синяєвої, І. Тараканової, Г. Хедткампа та ін.

Але, незважаючи на значні дослідження та здобутки вчених у даному напрямі, невирішеними залишаються питання щодо визначення оптимального співвідношення складових інфраструктури регіонів, які сприятимуть наповненню бюджету та виконанню повноважень місцевих органів влади.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасні євроінтеграційні процеси вимагають побудови нових підходів щодо умов господарювання як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях. Основою сучасного розвитку регіонів є їхнє забезпечення власними фінансовими ресурсами, що може бути досягнуто за рахунок використання всіх наявних та прихованих джерел. Незважаючи на значні дослідження у напрямі місцевої інфраструктури, дуже мало уваги було приділено

саме формуванню регіональної інфраструктури як комплексного поєднання виробничої та невиробничої сфери регіону.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження поняття інфраструктури регіону та її складових елементів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні умови господарювання формують новий обсяг завдань, комплексне і результативне вирішення яких неможливе без використання потенціалу відносин, що формуються на рівні регіонів. За таких умов саме інфраструктура сприятиме раціональному використанню наявних фінансових ресурсів, залученню додаткової робочої сили, розвитку об'єктів соціальної сфери, зміцненню міжгосподарських зв'язків, розробці й впровадженню у виробничий процес інноваційних технологій тощо.

Складові елементи інфраструктури визначаються її масштабами, географією, галузевою спеціалізацією і багатьма іншими факторами, що характеризують її як територіально-демографічну, соціально-економічну й адміністративно-політичну цінність, а відтак, значна частина науковців зазначають багаторівневість системи розвитку інфраструктури. Ієрархічний підхід щодо дослідження поняття інфраструктури дає змогу розкрити її зміст та складові на різних рівнях функціонування.

Варто відзначити, що термін «інфраструктура» започатковано від латинських слів *infra* – нижче і *structure* – будівля. На початку ХХ ст. так позначали комплекс тилових споруд, що забезпечували дії збройних частин [2, с. 10]. Із середини 1940-х рр. це формулювання увійшло в інструментарій економічної науки, і вчені визнали, що інфраструктура – обов'язковий компонент будь-якої цілісної економічної системи, сукупність галузей, що сприяють нормальному функціонуванню матеріального виробництва [2, с. 11].

Уперше термін «інфраструктура» використав у науковому обігу в 1955 р. американський економіст П. Розенштейн-Родан, який увів до цього поняття «базові галузі економіки», вважаючи, що їхній розвиток має йти попереду швидкокоопних і прямо-продуктивних інвестицій [12, с. 121].

Сучасні вітчизняні й зарубіжні вчені, конкретизуючи економічний характер інфраструктури, констатують, що в умовах сьогодення її найсуттєвішою рисою є створення загальних передумов відтворювального процесу і зростання суспільного виробництва та, відповідно, його прогресу (табл. 1).

Доцільно зазначити, що між поняттями інфраструктури на різних рівнях економічної системи існують принципові суперечності. Так, інфраструктура господарюючих суб'єктів

і галузей народного господарства є невід'ємною складовою основних виробничих фондів, тоді як загальнодержавна та регіональна інфраструктура є невід'ємною частиною простору економічної системи відповідного рівня.

У результаті дослідження поняття «інфраструктура» учені дійшли висновку, що її можна класифікувати як інституціональну, соціальну, виробничу, а за територіальною приналежністю – як магістральну, регіональну, локальну [1, с. 27].

Таблиця 1

Погляди вчених щодо визначення поняття «інфраструктура»

Джерело	Визначення
Словарь иностранных слов [10, с. 201]	інфраструктура – це складові частини загального устрою економічного чи політичного життя, які носять підпорядкований, допоміжний характер і забезпечують нормальну діяльність економічної чи політичної системи в цілому
А.Р. Бернвальд [3, с. 56-57]	інфраструктура визначається сукупністю складових продуктивних сил у вигляді галузей, виробництв і видів діяльності, функціональне призначення яких полягає у створенні загальних умов, що забезпечують ефективний розвиток виробництва
Р.І. Нудельманта, І.А. Тараканова [8, с. 4]	складові інфраструктури за своєю природою – обслуговуючі, допоміжні ланки економіки, котрі служать сполучною ланкою для функціонування матеріального виробництва в цілому, при цьому від її діяльності безпосередньо залежить ефективність роботи практично будь-якої галузі
Г. Хедткамп [11, с. 6]	інфраструктура – це створені державою умови, в яких відбувається приватна економічна діяльність
А. Гриценко та В. Соболева [4, с. 37]	інфраструктура в будь-якій соціально-економічній системі – це, насамперед, сукупність елементів, котрі забезпечують безперебійне функціонування взаємозв'язків об'єктів і суб'єктів даної системи
С. Юрій, Л. Алексеєнко	інфраструктура – складова частина загальної будови економічного життя, що є допоміжними і забезпечують нормальну діяльність економічної системи в цілому
Фінансово-економічний словник [13]	інфраструктуру визначають як комплекс галузей народного господарства, які обслуговують промисловість та сільське господарство
В.П. Красовський [7, с. 29]	інфраструктура – це сукупність галузей народного господарства, які обслуговують матеріальне і нематеріальне виробництво
С.В. Мочерний [5, с. 702]	інфраструктура – комплекс галузей народного господарства (сфери матеріального і нематеріального виробництва), які обслуговують промисловість і сільське господарство

Таблиця 2

Поняття складових інфраструктури

Автор	Складові
Ю.І. Саєнко	– інституціональна складова: управління, юридична служба та судочинство, суспільні й партійні організації, кредитування і страхування, наука, оборона; – виробнича складова: транспорт вантажний, зв'язок, водне господарство, геологія, матеріально-технічне постачання й збут, заготівлі; – соціальна складова: торгівля, громадське харчування, ЖКГ, побутове обслуговування, транспорт пасажирський, охорона здоров'я, фізкультура і спорт, освіта, культура.
Н.М. Вітренко	– виробнича – галузі, що безпосередньо обслуговують виробництво матеріального продукту; – соціальна – галузі, що безпосередньо обслуговують населення; – інституційна – б'єкти, що створюють умови для розвитку суспільства в цілому; – науково-технічна – установи науки та її наукового обслуговування
Ю.В. Ніколенко	– організаційно-технічна (товарні біржі й аукціони, холдингові, брокерські компанії, інформаційні центри, засоби зв'язку, органи державного регулювання ринкових відносин); – фінансово-кредитна (банки, фондові та валютні біржі, страхові й інвестиційні компанії, фонди профспілок та інші громадські організації); – науково-дослідницька (інформаційно-консультаційні фірми, аудиторські організації, наукові інститути).
П. Беленький, М. Белов, І. Шевчук	– виробнича: усі види транспорту, засоби зв'язку, матеріально-технічне забезпечення та систему просування товарів, об'єкти електроенергетики, інформаційні технології; – торгово-посередницька: асоціації оптової торгівлі, комерційні центри, товарні біржі тощо; – фінансово-кредитна: комерційні банки й небанківські фінансово-кредитні установи; – економіко-інформаційна: інформаційно-маркетингові центри, засоби збору, опрацювання і передачі комерційної інформації тощо; – економіко-правова: арбітражні суди, консультаційно-правові фірми, адвокатські й нотаріальні контори тощо; – зовнішньоекономічна: спеціалізовані зовнішньоторговельні організації, торгово-промислові палати, митні організації тощо.

Джерело: узагальнено автором

На сучасному етапі вчені-економісти все частіше розглядають інфраструктуру як інтегруючий фактор регіонального економічного розвитку [6], відповідно, на регіональному рівні забезпечення формування «дієвої» інфраструктури необхідне як для підйому економіки регіонів із низьким рівнем розвитку, так і для забезпечення потреби високорозвинених регіонів. На думку О. Пчелінцева, «галузі інфраструктурного комплексу утворюють «фундамент» сучасних регіональних систем» [9].

Вагомість інфраструктури в регіональному розвитку полягає у створенні та сприянні взаємовідносин між господарюючими суб'єктами регіонів, адже інфраструктура поглинає значну частину капіталовкладень регіону. Отже, процес формування інфраструктури регіону є досить тривалим, що нерозривно пов'язаний із певними ресурсами, значно залежить від сфери виробництва й обігу регіону, що спричиняється наявністю особливостей і закономірностей у функціонуванні й розвитку інфраструктури регіону.

У загальному розумінні регіональна інфраструктура є підсистемою регіональної економічної системи та становить невід'ємну складову фінансового простору регіону, тобто це створений на певному просторі комплекс заходів, що стимулює розвиток фінансової діяльності на певній території.

Поняття «регіональна інфраструктура» має вагомий зміст, адже всі галузі регіону мають бути у відповідному співвідношенні. Отже, інфраструктура регіону – це складова економічної системи регіону, яка історично сформувалася під впливом фінансових, виробничих та господарських факторів, що створює необхідні умови для ефективного функціонування господарюючих суб'єктів, а також функціонування інших виробничих та невиробничих структур регіону.

Як будь-яка система, регіональна інфраструктура формується з елементів, які мають однорідні ознаки, але й дають змогу класифікувати її на основі низьки особливостей, які можна згрупувати за такими напрямками: функціональні, економічні, технічні та соціальні. Варто зауважити, що переважна більшість науковців вважають, що основним критерієм віднесення окремих об'єктів до інфраструктури є їх функціональна роль у процесі відтворення (табл. 2).

Відповідно до основної функції регіональної інфраструктури – створення умов, необхідних для підтримки нормального процесу виробництва й відтворення, – науковців виділяють укрупнені елементи інфраструктури регіону, такі як інженерну, соціальну, інституціональну, ринкову, інноваційну, екологічну, кожна з яких виконує певні, властиві тільки їй функції.

Ураховуючи результати виконаного дослідження щодо поняття інфраструктури, її складових та специфічних ознак регіональної інфраструктури, ми вважаємо за доцільне запропонувати власний підхід щодо структурних елементів інфраструктури регіону (рис. 3).

У сукупності всі елементи регіональної інфраструктури визначають цілісність економічної системи регіону, й відображають ступінь освоєння даної території. Узагальнені складові елементи інфраструктури регіону є відносно умовними, адже окремі елементи можуть бути складовими різних підгалузей інфраструктури та залежати один від одного. Так, ефективне функціонування виробничої інфраструктури регіону, в умовах обмеженості фінансових ресурсів, потребує значних інвестиційних надходжень та інноваційних технологій, які у свою чергу потребують інституціонального забезпечення тощо.

Висновки. Отже, інфраструктура є невід'ємною складовою регіонального фінансового простору і являє собою сукупність взаємозалежних і взаємодіючих елементів, що створюють комплекс, матеріального виробництва, життєдіяльності населення регіону або розв'язання нагальних потреб суспільства.

Ми вважаємо, що організаційними й економічними засадами формування ефективної інфраструктури регіону є дослідження та поєднання всіх галузей регіону, визначення оптимального їх поєднання в забезпеченні суспільного добробуту населення. Грунтуючись на зазначених особливостях інфраструктури регіону, вважаємо, що формування регіональної інфраструктури у фінансовому просторі має здійснюватися за такими напрямками: обґрунтування доцільності забезпечення регіону відповідними об'єктами інфраструктури; здійснення аналізу, що характеризує загальний стан об'єктів інфраструктури та рівень інфраструктурної забезпеченості та стан інвестиційного процесу; розроблення та реалізацію перспективних програм розвитку регіональної інфраструктури і програм сприяння припливу інвестицій в інфраструктуру.

Визначені напрями формування регіональної інфраструктури відображають організаційний та економічний аспекти даного процесу. Ураховуючи наявні проблеми щодо формування та розвитку інфраструктури регіону та їхню природу, можна стверджувати, що становлення сучасної регіональної інфраструктури, яка відповідає вимогам ринку, є одним із ключових аспектів соціально-економічного розвитку регіонів, який потребує подальшого детального на рівні держави, регіону.

Рис. 1. Складові елементи регіональної інфраструктури

Список використаних джерел:

1. Атамас О.П. Теоретичне обґрунтування і практика застосування в економічних дослідженнях терміна «інфраструктура» / О.П. Атамас // Європейський вектор економічного розвитку. – 2012. – № 1(12). – С. 24-31.
2. Беленький П.Ю., Гомельська Н.І. Ринкова інфраструктура і проблеми економічного розвитку в умовах формування конкурентного середовища / П.Ю. Беленький // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Інвестиції і реструктуризація економіки регіону : [щорічн. наук. пр.]. – Львів : НАН України. Інститут регіональних досліджень. – 2000. – Вип. XI. – С. 8-21.
3. Бернвальд А.Р. Региональные проблемы товарного обращения (в районах Сибири и Дальнего Востока) / А. . Бернвальд. – Новосибирск : Наука, 1984. – 209 с.
4. Гриценко А., Соболев В. Ринкова інфраструктура : суть, функції, будова / А. Гриценко, В. Соболев // Економіка України. – 1998. – № 4. – С. 35-44.
5. Економічна енциклопедія : у 3-х томах. Т. 1 / [за ред. : С. Мочерний]. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
6. Иванова Н.А. Теоретические аспекты понятия инфраструктуры региона// Современные наукоемкие технологии. Региональное приложение. 2012. – № 4(32). – С. 100-106.
7. Инфраструктура и интенсификация экономики / [под ред. В.П. Красовского]. – М. : Наука, 1980. – 193 с.
8. Нудельман Р.И., Тараканова И.А. Учет внеотраслевого эффекта при определении эффективности капитальных вложений в развитие инфраструктуры / Р.И. Нудельман, И.А. Тараканова // Проблемы функционирования и развития инфраструктуры народного хозяйства. – М. : ВНИИСИ, 1982. – С. 12-16.
9. Пчелинцев О.С. Региональная экономика в системе устойчивого развития / О.С. Пчелинцев. – М. : Наука, 2004. – С. 55.
10. Современный словарь иностранных слов : Ок. 20000 слов. – СПб. : Дуэт, 1994. – 752 с.
11. Hedtkamp G. Die Bedeutungder Infrastruktur in makroökonomischer Sicht. – Munchen : Osteuropa-Inst., 1996. – 63 p.
12. Paul N. Rosenstein-Rodan The New International Economic Order, 1981. – P. 121.
13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :[http : //www.ekonomiks.net.ua](http://www.ekonomiks.net.ua) – Словник економічних термінів.

Аннотация. В статье исследованы вопросы региональной инфраструктуры, как базы модернизации экономики. Для региона актуально не только создание жизнеспособной и комплексной сети объектов инфраструктуры, но и их рациональное размещение. В работе осуществлен анализ теоретико-методологических положений инфраструктуры региона, а также современных особенностей формирования системы инфраструктурного обеспечения в регионе. Выявлены проблемы формирования и возможные направления построения оптимальной модели региональной инфраструктуры на основе изученного опыта. Обоснованы выводы, характеризующие связи развития отдельных элементов инфраструктуры региона.

Ключевые слова: инфраструктура, регион, региональная инфраструктура, объекты инфраструктуры, финансовое пространство.

Summary. In the article the questions of regional infrastructure as basis of modernization of economy are considered. There is conducted the analysis of the theoretical and methodological aspects of the infrastructure in the region, as well as the characteristics of the formation of modern system of infrastructural maintenance in the region. It is important for a region to not only set up a viable and complex network of objects of infrastructure but also allocate it rationally. Possible directions for building a model of regional infrastructure are developed on the basis of the studied experience. Conclusions which characterize the copulas of development of separate constituents of infrastructure of region are grounded.

Key words: infrastructure, region, regional infrastructure, objects of infrastructure, financial space.